

KEYNES'İN GENEL TEORİ'SİNDE REEL BALANS ETKİSİ

Cem SOMEL

İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi'nin yayımlanmasının elliinci yılı münasebetiyle

John Maynard Keynes, *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*'nde¹ piyasalarda rekabetin hüküm sürdüğü kapitalist bir ekonomide, mal piyasasında toplam talep düzeyinin müzmin bir düşük istihdam hacmine yol açtığı bir iktisadi durum tasvir etmekte ve bunun sebeplerini irdelemektedir. Bu iktisadi durum başkalarınınca bir denge olarak da, denge dışı bir hal olarak da yorumlanmıştır. Keynes *Genel Teori*'de modelini anlattığı kısımlarda denge terimini kullanmaktadır.² Modelin verdiği düşük istihdamlı iktisadi durumun bir denge olarak algılanması, tahlilin kısa dönem niteliği ile ilgili olabilir. Keynes *Genel Teori*'de: "... içinde yaşadığımız iktisadi sistemin belirgin bir özelliği şudur: üretim ve istihdamda şiddetli dalgalanmalara maruz kalmakla birlikte, çok istikrarsız değildir. Gerçekten, ne iyileşmeye, ne de tam çöküşe doğru belirli bir eğilim göstermeksizin, uzunca bir süre normalin altında bir faaliyet düzeyinde müzmin bir şekilde kalabilmektedir. Üstelik gözlemler tam istihdamın, ya da tam istihdama yaklaşık bir durumun nadir ve kısa süren bir olgu olduğunu göstermektedir"³ demektedir.³ Gerçi bu gözlemler, ekonominin tam istihdamlı bir uzun dönem dengesinin bulunmadığı anlamına gelmez, zira uzun dönem dengesi "uzun zamanda varılan denge" veya "uzunca zaman gözlenen denge" olarak değil de, "dışsal değişkenlerin (yeni) bir bileşimine ekonomi tamamen intibak ettiğinde varılan denge" olarak düşünüldüğü takdirde, tam istihdamlı durumların nadir olması ve kısa sürmesi, belki dışsal değişkenlerin ekonomiyi sürekli bir yöne yönelten değişmeleriyle izah edilebilir. Fakat, Keynes'in sadece iktisatçıların zihinlerinde gerçek-

¹ J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Cambridge, Macmillan, 1976. Bu yazıda Genel Teori diye anılacaktır.

² Örneğin Keynes, a.g.e., 27-28. sayfalar.

³ Keynes, a.g.e., 249-250, sayfalar. Aynı fikir 254. sayfada tekrarlanmaktadır.

leşen uzun dönem dengelerine ilgi duymadığı bir yana, *Genel Teori'de rekabetçi bir piyasa ekonomisinde işgücü arz fazlasını sıfıra yakın-satacak bir iktisadi mekanizma görünmemektedir.*

Keynes *Genel Teori'nin* ikinci bölümünde reel ücret ile işgücünün marjinal veriminin eşitliğini varsaymakta⁴ ve bu varsayımını bütün eser boyunca saklı tutmaktadır. Makroiktisadi modelde göz önünde bulundurulmuş birincil girdinin işgücü olduğu, ve mamullerin de tek bir homojen mal muamelesi gördüğü düşünülecek olur ise, reel ücret ile işgücünün marjinal verim eşitliği firmaların optimal bir durumda olduklarını, zira veri fiyat-ücret bileşiminde kârlarını en-çoklaştıracak üretim düzeyini gerçekleştirdiklerini ifade eder. İşkolu düzeyinde, toplam mal talebi ve parasal ücret haddi veri iken mal fiyatının daha fazla düşmeyeceğini ifade eder.

Firmalar kısa dönem dengelerinde iken, ekonomiyi düşük istihdamlı dengeden uzaklaştıracak (mal fiyatını veya üretim düzeyini değiştirme gibi) herhangi bir harekette bulunmayacaklardır. Ekonominin dengesini değiştirecek firma eylemi, olsa olsa bunların yatırım kararlarını değiştirmeleri olabilir. Ancak bu kararlar müteşebbislerin uzun dönem beklentilerine bağlıdır. Ve uzun dönem beklentileri, Keynes'in tasvir ettiği dengenin asıl sorunu olan işsizliği giderecek yönde sevkedecek bir mekanizma yoktur. Tam tersine, müteşebbislerin uzun dönem beklentileri cari toplam talep düzeyine karşı hassaslaştığı ölçüde, kâr güdüsüyle hareket eden müteşebbislerin yatırım kararlarını bir mevcut düşük istihdam dengesini idame ettirecek şekilde almaları daha muhtemeldir.

Kısaca, *Genel Teori'de* tasvir edilen dengede, reel ücret-işgücünün marjinal verim eşitliği varsayımı gereği, firmaların istihdam-ücret-fiyat bileşimi bakımından dengede oldukları, bu sebeple makroiktisadi durumun firmaları kısa dönemle ilgili bir karar değişikliğine güdülemeyeceği anlaşılmaktadır.

Genel Teori'nin yayımlanmasından sonra, Keynesgil işsizliği neoklasik yaklaşım çerçevesinde izah etme çalışmalarının ("neoklasik sentezin") önde gelen isimlerinden biri Don Patinkin'dir. Keynes *Genel Teori'de* kendi teorisinin düşük istihdamlı ve tam istihdamlı dengeleri açıklayabildiğini, bu sebeple neoklasik genel dengeyi de içeren daha kapsamlı bir teori olduğunu öne sürüyordu.⁵ Buna karşılık Patinkin, Keynes'in tasvir ettiği makroiktisadi olguyu neoklasik

⁴ Keynes, a.g.e., 17-18. sayfalar.

⁵ Keynes, a.g.e., 3. sayfa.

makroiktisadi bir model çerçevesinde (denge dışı bir olay olarak) izah ederek, kendi modelinin daha "genel" olduğunu savundu.⁶

Patinkin'e göre rekabetçi bir piyasa ekonomisinde üretimi, işgücü arzının tam istihdam edildiği düzeye götürecektir. Patinkin bu mekanizma mevcuttur, ve bu da reel balans etkisidir.⁷ Patinkin bu mekanizmanın işlemesi için reel balans etkisinin herhangi bir piyasanın talep tarafında ortaya çıkmasının yeteceğini söylemektedir; ancak kendisi reel balans etkisinin çoğu malların talebinde var olacağı kanısındadır.⁸ Burada Patinkin'e göre reel balans etkisinin, mal talebinde bir daralmanın ortaya çıktığı bir ekonomiyi tam istihdama nasıl yönelttiği çok kısaca gözden geçirilerek, bu muhakemenin varsayımları *Genel Teori*'nin varsayımları ile karşılaştırılacaktır.

Patinkin'in modelinin genel dengesinde işgücü piyasasında da, diğer piyasalarda da arzlar taleplere eşittir. Genel dengedeki reel ücret $(w/p)_0$ ve istihdam hacmi N_0 , işgücü arzı N^s ve işgücü talebi N^d tarafından belirlenir (şekle bakınız). $(w/p)_0$ reel ücret haddinde işgücü arzının tümü istihdam edilmiştir. Ekonomi bu dengede iken, mal piyasasında toplam talep herhangi bir dışsal sebeple azaldığı takdirde firmalar üretimi ve istihdamı kısmak zorunda kalırlar. Cari istihdam-reel ücret bileşimi şekilde örneğin K noktasına gelir.⁹

Patinkin'e göre Keynes'in *Genel Teori*'de tasvir ettiği düşük istihdam bu denge dışı durumda ortaya çıkar. K noktası bir dengeyi temsil edemez çünkü K noktası işgücü arz eğrisinde veya işgücü talep eğrisinde olmadığı için hem firmalar hem de işçiler denge-dışıdırlar. Firmalar için, işgücünün marjinal verimi ile reel ücret arasındaki eşitlik bozulmuştur. Azalan marjinal verim gereği, işgücünün marjinal verimi yükselmiş olduğundan firmalar reel ücreti yükseltmeyi göze alarak satışlarını arttırmak için mal fiyatını kırmağa istekli olacaklardır. Bu da reel balans etkisi yoluyla mal talebini yükseltmeğe başlayacaktır.¹⁰

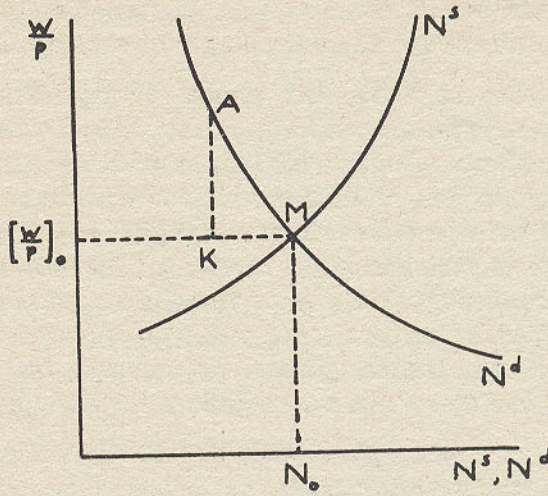
⁶ D. Patinkin, *Money, Interest and Prices*, 2 nd Ed., New York, Harper and Row, 1965. XXV. sayfada bu iddia vardır.

⁷ Neoklasik geleneği sürdürenlerin Keynes'e yönelttikleri eleştiride reel balans etkisinin (veya daha genel olarak, servet etkisinin) ağırlığı, Milton Friedman'ın şu cümlesinde görülebilir: "Keynes'in uzun dönem denge konusundaki hatası, tüketim fonksiyonunda serveti ihmal etmesinden ibaretti..." M. Friedman, "A Theoretical Framework for Monetary Analysis" *Journal of Political Economy*, 78: 2, March-April 1970, 206. sayfa.

⁸ Patinkin, a.g.e., 19-21. ve 242. sayfalar.

⁹ Patinkin, a.g.e., 318. sayfa ve devamı.

¹⁰ Patinkin, a.g.e., 325-326. sayfalar.

Bu noktada Patinkin'in açıklamasına bir ara vererek bu sürecin nereye varacağını incelemekte yarar var. İşgücü piyasasında istihdam-reel ücret bileşimi (şekilde) K noktasında iken başlayan mal fiyat düşmesi-mal talep yükselmesi süreci, cari istihdam-reel ücret bileşimini işgücü talep eğrisi üzerinde A ile M arasında herhangi bir noktaya getirebilir. Bir kere, mal fiyatının düşmesinin etkisiyle reel ücretin yükselmesi, cari reel ücret-istihdam bileşimini şekilde yukarıya doğru kaydıracaktır. Öte yandan mal fiyatının düşmesinin reel balans etkisi yoluyla toplam mal talebini yükseltmesi, cari reel ücret-istihdam bileşimini şekilde sağa doğru kaydıracaktır. İki yöndeki etkinin bileşkesi, işgücü piyasasında cari istihdam-reel ücret bileşimini şekilde talep eğrisi üzerinde A ile M arasında bir noktaya getirecektir. Tam olarak hangi noktaya varılacağı, toplam mal talebinin reel balans elastikiyetine bağlıdır. Bu elastikiyet sonsuz olmadıkça, anlatılan süreç M (tam istihdam) noktasında sona ermez. Öyle ise, toplam talebin reel balans elastikiyeti herhangi sonlu (*finite*) bir pozitif sayı olduğunda, cari istihdam-reel ücret bileşimi A-M aralığında ve M'nin dışında herhangi bir noktaya gelecektir.

Firmalar işgücü talep eğrisinin her noktasında dengede olduklarından, cari istihdam-reel ücret bileşimi işgücü talep eğrisinin üzerinde bir noktaya vardığında firmaların mal fiyatını düşürmeleri için hiç bir sebep kalmayacak, fiyat ve miktar değişimleri sona erecektir. Bu, Keynes'in *Genel Teori*'de tasvir ettiği dengedir; istihdam düzeyini toplam mal talebi kısıtlamaktadır, ve firmalar fiyat hareketleriyle dengeye gelmiştir. İşgücü piyasasında arz fazlası —yani işsizlik— vardır.

Öyle ise Keynes'in Genel Teori'de reel balans etkisini ihmal ettiğini söylemek yersizdir. Keynes, baştan reel ücret-işgücünün marginal verimi eşitliğini varsayarak, reel balans etkisi rolünü bütünüyle oynadıktan sonra varılan dengeleri anlatmaktadır.¹¹

Patinkin'in anlattığı süreç tabii bu şekilde son bulmamaktadır. Ona göre rekabetçi işgücü piyasasında işgücü arz fazlası var ise, parasal ücret haddi düşer. Bu, reel ücreti düşürücü etki yapar. Parasal ücret haddindeki düşmenin, mal fiyatındaki düşmenin reel ücret üzerindeki etkisini bertaraf etmesi; öte yandan mal fiyatı düşerken reel balans etkisi yoluyla mal talebinin yükselmesi, sonuçta ekonomiyi genel dengeye (işgücü piyasasında istihdam-reel ücret bileşimini M noktasına) er geç götürür.

Görülüyor ki düşük istihdam dengelerinin mümkün olduğunu öne süren Genel Teori ile, bunların imkânsızlığını reel balans etkisine dayanarak savunan neoklasik makroiktisadi model arasındaki önemli fark, reel balans etkisinin varlığına ilişkin görüşlerde değil, işgücü arz fazlasının parasal ücret haddi üzerindeki etkisi konusundadır.

Keynes Genel Teori'nin ikinci bölümünde işçilerin sektörler, meslekler vs. arası ücret farklarının (diferansiyelinin) bozulmasına karşı hassas olduklarını, buna mukabil mal fiyat artışlarının yol açtığı reel ücret düşmesine karşı hassas olmadıklarını iddia eder. Amacı işçilerin yüksek reel ücret talep ederek işsizliğe sebep oldukları savının yanlışlığını göstermektir. Genel Teori'nin ondokuzuncu bölümünde ise Keynes işçilerin (işsizliğe tepki olarak) parasal ücretleri genel olarak düşürmeyi başardıkları takdirde bunun muhtemel etkilerini irdelemektedir. Keynes, parasal ücret haddinin düşürülmesinin gelir dağılımı, müteşebbis beklentileri vs. yoluyla toplam mal talebi üzerindeki olumsuz etkilerinin, olumlu etkilerine ağır basacağı kanısındadır. Onun için parasal ücretlerle reel ücretin çoğu zaman aksi yönde değiştiğini iddia eder.¹² Parasal ücret haddini değiştirerek reel ücret haddini istedikleri yönde etkilemeyecekleri için, işçilerin uygulamada böyle bir çaba göstermemeleri —Keynes'e göre— isabettir ve iktisadi sistemin istikrarına katkıda bulunmaktadır.¹³

¹¹ "Keynes tabii bu hususu tüketim fonksiyonunda servetin rolünü sözle kabul ediyordu, ama ekonominin formel modeline bu dahil edilmedi" diyen Friedman ile karşılaştırmız. Friedman, a.g.m., s. 206, dipnot.

¹² Keynes, a.g.e., 10. ve 269. sayfalar.

¹³ Keynes, a.g.e., 270-271. sayfalar.

Patinkin Keynes'in rekabetçi işgücü piyasasında ortaya çıkan parasal ücret "rijitliği" teorisini adıgeçen eserinde ele almamaktadır.¹⁴ Oysa Keynes'in tasvir ettiği, toplam mal talep düşüklüğünden kaynaklanan işsizliğin, geçici bir intibak sürecinin mi, yoksa ekonominin tipik bir dengesinin mi görüntüsü olduğu, bu ücret esnemezliği (*inflexibility*) konusuyla yakından ilgilidir. İşsizlik karşısında parasal ücret haddi aşağıya doğru esniyor ise (düşme eğilimine giriyor ise), Patinkin'e göre ekonominin tam istihdam milli gelir düzeyine yönelmesine katkıda bulunur, Keynes'e göre ekonomiyi daha ağır bir durgunluğa yöneltir.

Özetle, Keynes'in *Genel Teori*'de reel balans etkisini gözden çıkardığı yolundaki iddia anlamsızdır, çünkü tasvir ettiği dengede reel balans etkisi işlemiş ve işlevini tamamlamış görünmektedir. Neoklasik genel dengeyi bir tahlil aracı olarak değil, ekonominin ağırlık merkezi olarak görenler, Keynes'in toplumsal bir gerçek olarak öne sürdüğü ücret teorisini ele almak ve geçersizliğini göstermek zorundadırlar.

¹⁴ Genel Teori'deki ücret rijitliğine değindiği birkaç paragrafta Patinkin ciddi bir tahlil getirmemekte, Keynes'in ücret rijitliği teorisinin özüne dokunmamaktadır. Patinkin, a.g.e., 643-644. sayfalar.